

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Історичний факультет

Кафедра етнології та краєзнавства



**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**УКРАЇНСЬКА ЕТНОЛОГІЯ**  
для студентів

галузь знань	<b>03 Гуманітарні науки</b>
напрямок підготовки	<b>032 Історія та археологія</b>
освітній рівень	<b>перший ( бакалаврський)</b>
освітня програма	<b>історія України та культурна антропологія (з поглибленим вивченням іноземних мов)</b>
вид дисципліни	<b>обов'язкова</b>
Форма навчання	<b>денна</b>
Навчальний рік	<b>2022/2023</b>
Семестр	<b>3</b>
Кількість кредитів ECTS	<b>4</b>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<b>українська</b>
Форма заключного контролю	<b>іспит</b>

Викладачі: Борисенко Мирослав Володимирович, доктор історичних наук, професор кафедри етнології та краєзнавства; Громова Наталія Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри етнології та краєзнавства

Пролонговано: на 20\_\_/20\_\_ н.р. \_\_\_\_\_ (\_\_\_\_\_) «\_\_» 20\_\_ р.  
(підпис, ПІБ, дата)


на 20\_\_/20\_\_ н.р. \_\_\_\_\_ (\_\_\_\_\_) «\_\_» 20\_\_ р.  
(підпис, ПІБ, дата)

**КИЇВ – 2022**

Розробники: Борисенко Мирослав Володимирович, доктор історичних наук, професор кафедри етнології та краєзнавства; Громова Наталія Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри етнології та краєзнавства

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри етнології та краєзнавства

 Валерій КАПЕЛЮШНИЙ

(підпис)

(прізвище та ім'я)

Протокол № 12 від «30» червня 2022 р.

Протокол № 1 від «26» серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії



Наталія ТЕРЕС

(підпис)

(прізвище та ім'я)

## ВСТУП

**1. Мета дисципліни** Мета нормативного курсу «Українська етнологія» забезпечити цілісні знання про етнічну історію, територію розселення та традиційну культуру українців від початків формування українського етносу до сьогодення. Вивчаючи курс студенти дізнаються також про основні механізми міжетнічної взаємодії та культурно-генетичних процесів на прикладі історії українського народу. В межах курсу також буде викладатися методика польових досліджень, специфіка роботи дослідника із великими базами даних, що використовуються в гуманітарних дисциплінах.

### **2. Попередні вимоги до опанування або вибору дисципліни.**

Для успішного опанування курсу студент повинен **знати** періодизацію та головні події з історії України, володіти фактологічним матеріалом з давньої та нової історії України, археології та культурології. Студент повинен мати базові знання з історії матеріальної та духовної культури українського народу. Також необхідно, щоб студенти які вивчають українську етнологію **володіли** мінімальними знаннями з історії світової етнології та антропології, розбиралися в історії розвитку гуманітарних наук у світі, **знали** про розвиток головних течій в світовій етнології в XIX-XX ст., історію виробничих відносин та економічну історію та розвиток технологій в історичному контексті.

**3. Анотація навчальної дисципліни** Українська етнологія посідає важливе місце у підготовці фахівців істориків усіх напрямків. У зв'язку із широким хронологічним спектром, котрий охоплює весь історичний період від зародження до сучасного розвитку українського етносу, дисципліна є актуальною для усіх науковців, що цікавляться проблематикою історії України та історією Східної Європи в цілому. Українська етнологія розкриває базові механізми етнічних процесів – асиміляція, акультурація, етнокультурна ідентифікація тощо. Як історична дисципліна, етнологія особливу увагу приділяє вивченню матеріальної культури українського етносу, від найпростіших форм господарювання до сучасності та функціонування реліктових форм у сьогоденні. Українська етнологія, як наукова дисципліна, тісно пов'язані із цілим спектром інших самостійних гуманітарних дисциплін – психологією, соціологією, культурологією а також із історичними дисциплінами археологією, історичним джерелознавством, історичною демографією та іншими.

**4. Завдання (навчальні цілі)** Студенти під час вивчення курсу «Українська етнологія» мають оволодіти знаннями з етнічної історії та культури в повному обсязі для подальшого застосування цих знань при вивченні історії культури, історії повсякдення та матеріальної історії. В результаті вивчення дисципліни студента повинен **знати** локальні відмінності в культурі українців, особливості міжкультурної взаємодії, **розуміти** специфіку етнічних процесів в історичній ретроспективі, володіти спеціальною науковою термінологією. Студенти повинні **володіти навичками** самостійно проводити етнографічні дослідження, використовуючи метод безпосереднього спостереження, опитування, анкетування, мають уміти самостійно складати питальники, розшифровувати інтерв'ю із респондентами, працювати з анкетами тощо.

### **5. Результати навчання за дисципліною:**

Результат навчання	Форми та методи викладання	Методи оцінювання та пороговий критерій	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
--------------------	----------------------------	---	--

<b>1.1</b>	<i>Студенти мають володіти термінологічно-понятійним апаратом дисципліни</i>	<i>Лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>Модульна контрольна робота 1, (тест)</i>	<i>15%</i>
<b>1.2</b>	<i>Знати історію зародження та розвитку науки, орієнтуватися в напрямках та школах етнології.</i>	<i>Лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування, модульна контрольна робота 1, (тест)</i>	<i>15%</i>
<b>1.3</b>	<i>Уміти відрізнити регіональні особливості в матеріальній культурі українців різних регіонів.</i>	<i>Лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>Модульна контрольна робота 2, (тест)</i>	<i>15%</i>
<b>1.4.</b>	<i>Уміти складати питальники та етнографічні програми</i>	<i>Лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>Модульна контрольна робота 2, (тест)</i>	<i>15%</i>
<b>2.1</b>	<i>Вільно комунікувати із респондентами під час польових досліджень.</i>	<i>Лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування, іспит</i>	<i>20%</i>
<b>3.1</b>	<i>Співставляти та порівнювати проблеми етнокультурного розвитку різних народів в історичному аспекті</i>	<i>Лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування, іспит</i>	<i>20%</i>

**6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін, які не входять до блоків спеціалізації)**

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2.	1.3.	1.4	2.1	3.1
	Програмні результати навчання (назва)					
ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.	+	+	+		+	+
ПРН 18. Знати основні теоретичні проблеми сучасної культурної антропології, особливості українського менталітету, основні етапи формування української матеріальної і духовної культури та цивілізаційного впливу європейської культури на їх формування.	+	+		+	+	+

## 7. Схема формування оцінки.

### 7.1 Форми оцінювання студентів:

#### - семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест): РН 1.1, 1.3 – 11 балів/6 балів\*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 1.2, 1.4 – 11 балів/6 балів.
3. Реферат з тем ЗМ 1: РН 2.5 – 4 бали/3 бали.
4. Реферат з тем ЗМ2: РН 2.6 – 4 бали/3 бали.
5. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ1: РН 2.1-2.2 – 16 балів/10 балів.
6. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ2: РН 2.3-2.4 – 14 балів/8 балів.

\* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

#### - підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання – іспит ;
- максимальна кількість балів, які може отримати студент – 40 балів;
- Оцінюються такі результати навчання студента: вміння аналізувати сутність туризму як явища, основою якого є історико-культурна спадщина; історії та культури народів світу як мотивації пізнання та туристичних подорожей; економічних аспектів використання історико-культурної спадщини в туризмі та інші.

- форма проведення іспиту – письмова, види завдань – завдання, які потребують розгорнутих відповідей;

- мінімальний пороговий рівень екзаменаційної оцінки, за якої іспит вважається складеним – 24 бали.

Необхідна умова допуску до іспиту: студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше ніж 20 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до іспиту 36 балів.

### 7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані під час семінарів (усні опитування); бали, отримані за виконання рефератів; бали, отримані під час модульного контролю (за виконання тестових завдань), а також бали, отримані під час складання підсумкового контролю (екзамену), а саме: за виконання запропонованих завдань.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-4, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 5 -8.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (контрольні роботи, усне опитування, реферати) і підсумкове оцінювання (екзамен).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання – максимум 60 балів; підсумкове оцінювання (екзамен) – максимум 40 балів).

Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	
--------------------	--------------------	--

<i>Історичний туризм: концептуальні засади та політика просування</i>			<i>Історичний туризм в Україні: основні напрямки розвитку</i>			<b>Іспит</b>
31 заліковий бал (максимум)			29 залікових балів (максимум)			40 балів  (максимум)
<i>Самостійна робота (реферат)</i>	<i>Семінари</i>	<i>Модульний контроль</i>	<i>Самостійна робота (реферат)</i>	<i>Семінари</i>	<i>Модульний контроль</i>	
4 (максимум)	16 (максимум)	11 (максимум)	4 (максимум)	14 (максимум)	11 (максимум)	

Упродовж семестру оцінюється робота студента **під час кожного семінару** (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість отримати максимум 2 бали, а мінімальна оцінка складає 0,5 бала. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- Повна ґрунтовна відповідь, з використанням додаткових джерел, участь у дискусії та обговоренні, доповнення під час семінару 2 бала
- Логічне викладення матеріалу, наявність посилання на рекомендовані джерела у відповіді 1,5 бала;
- Доповнення, участь у дискусії 1 бал;
- Фрагментарні доповнення без посилання на джерело 0,5 бала.

**Реферат** студент подає викладачеві на останньому семінарі кожного Змістового модулю, зокрема Реферат 1 (остання декада жовтня) і Реферат 2 (остання декада листопада). Реферат зараховується тільки у випадку публічного захисту студентом. Тема реферату має відповідати інтересам та зацікавленню студента та загальній програмі самої дисципліни. Відповідно, тема реферату узгоджується із викладачем заздалегідь. Обов'язковими елементами реферату є план, список використаної літератури, короткий історіографічний огляд, додатки (ілюстрації, фото, карти, графіки тощо.) Презентація – наукове самостійне дослідження, що має бути представлене у вигляді чіткої файлу програми PowerPoint або суміжних програм. Зараховується тільки після публічної презентації на семінарському або додатковому занятті. Етнографічні дослідження проводяться самостійно студентом за місцем проживання, з метою зібрати необхідний емпіричний матеріал для написання курсових, дипломних або самостійних робіт. Критеріями оцінки самостійної роботи студента є:

- глибоке розкриття проблеми, опитування, фото-матеріали 4 бали;
- відсутні польові дослідження 3 бали;
- реферат суто компілятивного рівня 2 бали;
- відсутня позиція автора, компіляція відкритих джерел 1 бал.

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **контрольні роботи** у формі тестування, зокрема Контрольна робота 1 (остання декада жовтня) і Контрольна робота 2 (остання декада листопада). Завдання з тестування містить 20 запитання, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 0,5 бала.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

**Екзаменаційний білет** містить чотири питання, кожне з яких оцінюється в 10 балів.

Критеріями оцінювання відповіді є:

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, можливі окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	9-10
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання але допущені окремі помилки. Відсутні узагальнення, причино-наслідковий зв'язок.	7-8
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу	6
Відповідь має значні помилки, або відсутня	0

Умовою допуску до іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 20 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). До іспиту допускається студент за умови здачі модульних контрольних робіт МК. **Рекомендований мінімум** для допуску до іспиту – 36 балів.

**При простому розрахунку отримаємо:**

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	19	17	<b>24</b>	60
Максимум	<b>31</b>	<b>29</b>	<b>40</b>	<b>100</b>

### 7.3 Шкала відповідності оцінок

<b>Відмінно / Excellent</b>	90-100
<b>Добре / Good</b>	75-89
<b>Задовільно / Satisfactory</b>	60-74
<b>Незадовільно / Fail</b>	0-59

### 8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять.

Назва теми	Лекції	Семінари	Самостійна робота
Вступ. Українська етнологія	2		2
<b>Змістовий модуль 1. Історія української етнології як науки</b>			
<b>Тема 1.</b> Предмет та методика етнологічних досліджень.	2	2	4
<b>Тема 2.</b> Етнічний склад населення України.	2	2	6
<b>Тема 3.</b> Становлення та розвиток української етнології як науки в XIX початок XX ст..	4	4	8
<b>Тема 4</b> Українська етнологія в XX- XXI ст..	4	4	6
<b>Змістовий модуль 2. Традиційна культура українців</b>			
<b>Тема 5.</b> Культура господарювання українців.	4	4	6
<b>Тема 6.</b> Традиційна побутова культура українців.	4	4	6
<b>Тема 7.</b> Традиційна обрядовість українців.	4	4	6
<b>Тема 8.</b> Духовна культура та світоглядні уявлення	4	4	8
<b>Модульна контрольна робота</b>		2	8
<b>ВСЬОГО за семестр</b>	<b>30</b>	<b>30</b>	<b>60</b>

Загальний обсяг **120 год.**, в тому числі:

Лекцій – **30 год.**

Семінари – **30 год.**

Самостійна робота – **60** годин.



## 9. Рекомендовані джерела:

### *Основна:*

1. Українська етнологія: навч. посібник. /під ред. В. Борисенко. – К., 2008
2. Глушко М. Історія народної культури українців: навч. посібник – Львів, 2014
3. Макарчук С. Історико-етнографічні райони України: навч. посібник. – Львів, 2012.
4. Українці. Історико-етнографічна монографія у двох томах. Т.1-2. - Опішне.1999.
5. Борисенко В. Традиції та життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців. Навч. посібник. – К., 2000
6. Глушко М.С. Методика польового етнографічного дослідження: навч. посібник. – Львів, 2008.
7. Надольська В. Етнологія: термінологічно-понятійний довідник. – Луцьк, 2009.

### *Додаткова:*

8. Артюх Л. Українська народна кулінарія. – К., 1977
9. Борисенко В. Нариси з історії української етнології 1920 – 1930-х років. – К., 2002.
10. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. К., 1995.
11. Гладкий М. Традиційне скотарство середнього Полісся другої половини ХІХ-першої третини ХХ ст. Історико-етнографічне дослідження. – Дрогобич, 2007.;
12. Гнатюк В. Нарис української міфології. – Л., 2000.
13. Горленко В. Ф. Становление украинской этнографии конца XVIII – первой половины XIX ст. – К., 1988.
14. Громова Н.О. Українські традиційні уявлення про походження тварин // Етнічна історія народів Європи. – 2019. – Вип. 58. – С. 38-45.
15. Громова Н. Вікна і двері як межові символи хатнього простору // Етнічна історія народів Європи. – 2020. – Вип. 61. – С. 17-26.
16. Громова Н.О. Світоглядні уявлення українців: Навчально-методичний комплекс. К.: Логос, 2020. 34 с.
17. Данилюк А. Українська хата. – К., 1992.
18. Джаман В. О. Національна структура населення етноконтактних зон. – Чернівці, 2009.
19. Камінська Н. М. Костюм України від епохи Київської Русі до ХХІ століття. – Х., 2004.
20. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі, друга половина ХІХ – початок ХХ ст.. – Л., 2008.
21. Колесса Ф. Історія української етнографії. – К., 2005
22. Костомаров М. І. Словянська міфологія - К., 1994.
23. Курочкін О. Українські новорічні обряди "Коза" і "Маланка" (з історії народних масок) - Опішне, 1995.
24. Кушнір В.Г. Господарсько-побутова адаптація українців південно-Західного степу і Нижнього Подунав'я. – Одеса, 2012.
25. Макарчук С.А. Агрокультура українців. – Львів, 1999.
26. Матейко К. Український народний одяг. – К., 1996.
27. Наулко В.І. Хто і відколи живе в Україні. – К., 1998.
28. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. – К., 1996.
29. Павлюк С. Традиційне хліборобство України. Агротехнічний аспект. – К., 1991

30. Пошивайло О.М. Етнографія українського гончарства. – К., 1993.
31. Рудик С. Тварини в житті та побуті українського народу. – К., 2005.
32. Сергійчук В. Етнічні межі і державні кордони України. – Львів, 1994.
33. Стельмащук Г. Традиційні головні убори українців. – К., 1993.
34. Тиводар М. Традиційне скотарство українських Карпат другої половини ХІХ-першої половини ХХ ст. – Ужгород, 1994.
35. Франко О. Федір Вовк – вчений і громадський діяч. – К., 2000.

#### **10. Додаткові ресурси:**

Інститут мистецтвознавства фольклористики та етнології імені Максима Рильського  
НАН України <http://www.etnolog.org.ua/>

Інститут народознавства НАН України <http://ethnology.lviv.ua/>

<https://diasporiana.org.ua/>

<https://chtyvo.org.ua/>